

Jarowiecki, Jerzy

"Tarnów : dzieje miasta i regionu". T. 2, "Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej", pod red. F. Kiryka, Z. Ruty, Tarnów 1983 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 23/4, 109-114

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cyjnych spośród robotników. Pismo miało sieć korespondentów terenowych, zwolenników jego programu, którzy byli bezpośrednio zaangażowani w walkę ideową prowadzoną przez bolszewików.

Zespół redakcyjny nie ograniczał się do prowadzenia walki o sprawy bytowe robotników, ale interesował się również życiem chłopów. „Prawda” zamieszczała korespondencje chłopów i popierała ich dążenia, domagała się konfiskaty całej ziemi obszarniczej na rzecz chłopów.

Na końcu pracy zamieszcza autor teksty ciekawszych artykułów i korespondencje robotników drukowanych przez „Zwiazdę” i „Prawdę”, co ułatwi czytelnikowi zapoznanie się z celniejszymi wypowiedziami obu pism.

Omawiane prace niewątpliwie zainteresują czytelnika polskiego zajmującego się historią prasy, gdyż umożliwią mu poznanie różnic i podobieństw między prasą obu narodów.

Zenon Kmiecik

Tarnów. Dzieje miasta i regionu, t. 2: Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej, pod red. F. Kiryka, Z. Ruty, Tarnów 1983, ss. 728, ilustr.

Opublikowanie przed kilku laty pierwszego tomu monografii Tarnowa spotkało się z dużym zainteresowaniem czytelników, których nie przeraziła wysoka jego cena. I oto na rynku wydawniczym ukazał się drugi tom dziejów miasta i regionu tarnowskiego, obejmujący czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej. Znalazły się w nim publikacje doświadczonych badaczy historii, dziejów oświaty, obok których pojawiły się nazwiska młodych historyków. Doświadczeni redaktorzy, a zarazem współinicjatorzy tego rodzaju badań i prac nadali całości taki kształt, że uległy zatarciu różnice dzielące badaczy różnych pokoleń.

Tom składa się z dwu części: pierwsza przedstawia dzieje ziemi tarnowskiej w czasach rozbiorów i niewoli, druga — w dwudziestolecie międzywojennym. Na pierwszą składają się następujące prace: *Ziemia tarnowska w okresie przedautonomicznym* Mariana Tyrowicza i Bolesława Łopuszańskiego, *Tarnów i region tarnowski w dobie walk o wolność narodową i społeczną* Mariana Tyrowicza, Jerzego Zdrady *Ziemia tarnowska w okresie autonomii galicyjskiej 1849—1918*. Oświata i kultura regionu tarnowskiego w okresie rozbiorów i niewoli zajęli się tacy znawcy przedmiotu, jak Czesław Majorek i Waclaw Marmon (*Szkolnictwo ludowe w latach 1772—1830, Rozwój szkolnictwa ludowego i pedagogicznego w czasach autonomii galicyjskiej 1870—1918*), Zygmunt Ruta (*Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Tarnowie*), Stefan Kmiecik i Jan Matula (*Szkolnictwo zawodowe*) oraz Stanisław Potępa (*Życie kulturalne w okresie autonomii galicyjskiej*).

Część druga, dotycząca lat 1918—1939, stanowią rozprawy Jerzego Gołębiowskiego (*Stosunki społeczno-ekonomiczne Tarnowa i powiatu tarnowskiego*), Józefa Hampla (*Życie polityczne i walka z sanacją*), Marii Zychowskiej (*Organizacje młodzieżowe w Tarnowie*), Zygmunta Ruty (*Szkolnictwo powszechne, średnie ogólnokształcące i pedagogiczne...*), Stefana Kmiecica i Jana Matuły (*Szkolnictwo zawodowe*), Tadeusza Aleksandra (*Organizacje i instytucje kulturalno-oświatowe*), Marka Białoty (*Prasa Tarnowa*), Wiesława Łozińskiego (*Sport i turystyka*), Henryka J. Maniocha (*Ochrona zdrowia*).

Historyk prasy z dużą uwagą przeczyta dwie rozprawy: Stanisława Potępy pt. *Życie kulturalne w okresie autonomii galicyjskiej* (s. 376—405) oraz Marka Białoty *Prasa Tarnowa* (s. 662—684), przedstawiającą dzieje prasy tarnowskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Obie rozprawy różnią się zakresem informacji i zastosowanymi metodami, a także podstawą źródłową. W rozprawie pierwszej, napisanej głównie w oparciu o literaturę przedmiotu, M. Białota wykorzystuje ponadto rozliczne tytuły i zachowane egzemplarze czasopism. Dla pierwszego autora dzieje prasy stanowią fragment życia kulturalnego, stąd potraktowane są stosunkowo skromnie; drugi autor prasę czyni przedmiotem głównych zainteresowań.

Przedstawiając obraz życia kulturalnego, S. Potępa opisuje dzieje drukarń, działalność drukarzy, a zarazem księgarzy, przedstawia rozwój życia artystycznego, teatralnego, działalność kulturalno-oświatową różnych stowarzyszeń (np. Stowarzyszenia Rękodzielników Chrześcijańskich „Gwiazda Tarnowska”, Towarzystwa Oświaty Ludowej), powstanie i rozwój bibliotek i czytelni tarnowskich. Autor starannie uporządkował rozrzucone po wielu pracach i drobnych przyczynkach informacje, konstruując czytelny, syntetyczny obraz przemian zachodzących w życiu kulturalnym miasta. Nie ustrzegł się jednak zbyt daleko idących skrótów informacji, zawiodły miejscami erudycja i warsztat badawczy.

Stanisław Potępa nie zdołał uwolnić się od kłopotów, na jakie zwykle natrafia młody badacz, a które zaczęły się od pisma noszącego tytuł „Zgoda”. Pisze on mianowicie, powołując się na ustalenia Ireny Homoli (*Prasa Galicji 1831—1864*)¹ oraz Andrzeja Kunisza (*Zarys dziejów prasy tarnowskiej 1848—1961*)², iż w dniu 1 kwietnia 1848 r. ukazało się pismo „Zgoda”, które pod tym tytułem wychodziło do 4 listopada, później zaś — aż do jego likwidacji 11 stycznia 1849 r. — nosiło tytuł „Gazeta Tarnowska. Godło Zgoda”. Nie dodał jednak, że wprowadzono nową numerację, a numer 1 nosi datę 4 listopada. Jeżeli tak jest, to można sądzić, że zachowany w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej nr 14 „Zgody” z 1 lipca 1848 jest ostatnim numerem tygodnika wydanym przez J. Karnstäda; dalsze numery, ukazujące się 2—3 razy w tygodniu do nr. 38 z 24 września i od 4 do 16 listopada (z nową numeracją nr 1—19), wydawali dzierżawcy drukarni: Münk i Schmidthausen. Numery 20—24 pisma oraz 1—3 na początku 1849 finansował wyłącznie Rudolf Münk. Autor stwierdza: „Gazeta ta miała charakter liberalno-demokratyczny i była nieoficjalnym organem tarnowskiej Rady Narodowej, a na krótko (4—18 XI 1848) jej organem faktycznym, wydawanym nakładem Rady w drukarni Schmidthausena” (s. 378). W stwierdzeniu tym pojawiły się dalsze nieścisłości. „Zgoda” była początkowo czasopismem, tygodnikiem. W podtytule zamieszczała informację: „Wychodzi w Tarnowie co sobota o objętości najmniej 1 arkusz”. Dopiero po zmianie tytułu ukazywała się trzy razy tygodniowo (wtedy użycie terminu „gazeta” można uznać za poprawne). Wymieniony Schmidthausen nie był właścicielem drukarni, lecz dzierżawcą. Drukarnia stanowiła własność Józefa Karnstäda, a po jego śmierci Rudolfa Münka³. Redaktorstwo „Zgody” z lat 1848—1849 S. Potępa przypisał Kazimierzowi Wilczyńskiemu, zaś inicjatywę wydawania pisma — Stanisławowi Pilatowi. Czy tak było rzeczywiście? Może obaj wymienieni wspólnie czasopismo redagowali?

¹ I. Homola, *Prasa Galicji 1834—1864*, [w:] *Prasa polska 1661—1864*, Warszawa 1976, s. 222.

² A. Kunisz, *Zarys dziejów prasy tarnowskiej 1848—1961*, Tarnów 1961, s. 1—2.

³ *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 399. Wg B. Jaśkiewicza (*Prasa tarnowska do 1918 r.* <*Prasa informacyjno-polityczna*>), „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, 1980, nr 3, s. 20) drukarnia do lipca 1918 r. stanowiła własność Karnstäda, a następnie została wydzierżawiona Münkowi i Schmidthausenowi.

Bronisław Jaśkiewicz twierdzi⁴, iż „Zgoda” do numeru 5 włącznie ukazywała się pod redakcją Stanisława Pilata, a później pod redakcją Karola Wilczyńskiego. Szkoda też, że autor artykułu nie poświęcił temu czasopismu więcej uwagi, szczególnie gdy pisał, że stało się organem tarnowskiej Rady Narodowej. Wsunęło ono przecież postulat odzyskania niepodległości Polski w granicach przedrozbiorowych i od początku głosiło hasła uwłaszczenia chłopów, podejmowało dyskusje polityczne, popierało rozwój życia kulturalnego, sugerując np., by dochody z imprez artystycznych przeznaczać na rzecz uwolnionych więźniów politycznych czy na umundurowanie dla Gwardii Narodowej („Zgoda”, nr 15, 19, 30). W przypisie S. Potępa powołuje się na *Katalog wystawy „Prasa tarnowska 1848—1961”*⁵ opracowany przez Paulinę Chrzanowską. W rzeczywistości nie znajdujemy w nim informacji o tym piśmie, natomiast autorka zarejestrowała w *Katalogu* dwutygodnik pod tym samym tytułem, ale z roku 1875. Nie koniec na tym. O „Zgodzie” z 1875 r. S. Potępa wspomina w dalszej części swego artykułu, pisząc, że wydawcą czasopisma był Anastazy Rusinowski, „drukarz i nakładca” (s. 379). Tymczasem w zachowanym egzemplarzu z 1875 r., znajdującym się w Archiwum Państwowym w Krakowie, nazwisko A. Rusinowskiego oznacza drukarza (Druk. A. Rusinowskiego), natomiast jako wydawca figuruje ks. Bernard Bulsiewicz, zaś redaktorem jest Jan Łaski. Sprawa jest bardziej złożona. Otóż ważnym momentem w dziejach prasy tarnowskiej było ukazanie się w 1875 r. dwu pism ludowych: „Dzwonka” i „Zgody”. Wcześniej „Dzwonek” wychodził we Lwowie (1859—1874). Jeden z jego redaktorów, Kazimierz Okaz, uczestnik powstania styczniowego, nie mogąc zajmować się redagowaniem pisma, przekazał je swojemu współpracownikowi Janowi Łaskiemu do Tarnowa. Tu „Dzwonek” ukazywał się na przemian z dwutygodnikiem „Zgoda”, „Dzwonek” podpisywany był przez ks. Bernarda Bulsiewicza (redaktor odpowiedzialny) i Jana Łaskiego (wydawca). W przypadku „Zgody” było odwrotnie.

Z pewnymi wątpliwościami potraktuje uważny czytelnik opinie Stanisława Potępy o tarnowskiej „Pogoni”, którą nie bez powodu interesowali się też inni autorzy⁶. Wśród prowincjonalnych czasopism zaboru austriackiego „Pogoń” zajmuje szczególne miejsce nie tylko ze względu na długi czas ukazywania się (1881—1914). Autor — nie wdając się szerzej w tę kwestię, nie próbując ustalić, jak doszło do powstania pisma i kto był jego inicjatorem — stwierdził stanowczo, że „Pogoń” wydawana była przez Józefa Piszę, początkowo redagowana przez Karola Włodarskiego (ściślej mówiąc przez Jana Karola Włodarskiego), później przez J. Piszę, a od 1907 r. przez wdowę Anielę Pisz. Zgodny był z poglądem Jerzego Myślińskiego, według którego „Pogoń” została założona przez Józefa Piszę 1 maja 1881 r.⁷ (w artykule S. Potępy rażący błąd: 1981). Sprawa nie jest tak jednoznaczna. Badacz kulturalnego życia Tarnowa Bronisław Jaśkiewicz pisze: „W dniu 1 maja 1881 r. z inicjatywy Jana Karola Włodarskiego ukazał się pierwszy numer dwutygodnika »Pogoń«. Roli wydawcy podjął się Józef Pisz”⁸. Z kolei Jan Bujak na łamach „Zeszytów Prasoznawczych” głosi: „Nie wiadomo, jak doszło do powstania »Pogonik i kto pierwszy podał myśl wydawania interesującego nas pisma. Czy Karol Włodarski, który przypisywał sobie inicjatywę i jej uskutecznienie, do czego przychyła

⁴ Jaśkiewicz, *op. cit.*, s. 20 i n.

⁵ *Prasa tarnowska 1848—1961. Katalog Wystawy Muzeum w Tarnowie Powiatowego Archiwum Państwowego*, opr. P. Chrzanowska, Tarnów 1961.

⁶ Byli wśród nich: J. Myśliński: 1) *Studia nad polską prasą społeczno-polityczną w Zachodniej Galicji 1905—1914*, Warszawa 1970; 2) *Prasa polska w Galicji w dobie autonomicznej (1867—1918)*, [w:] *Prasa polska w latach 1864—1918*, Warszawa 1976, s. 114—176; Jaśkiewicz, *op. cit.*; Kunisz, *op. cit.*; A. Piszowa, *600-lecie Tarnowa*, Tarnów 1930; J. Bujak, „Pogoń” (1881—1914), „Zeszyty Prasoznawcze”, 1983, nr 2, s. 58—77.

⁷ Myśliński, *Prasa polska w Galicji...*, s. 136.

⁸ Jaśkiewicz, *op. cit.*, s. 27.

się B. Jaśkiewicz we wspomnianym artykule, czy Józef Pisz [...] który dość przekonywająco dowodzi, że to on właśnie doprowadził do powstania »Pogoni«, a wzmiankowany Włodarski dawszy ledwie nazwisko dla firmy na okres załatwienia niezbędnych formalności bezpodstawnie zaczął sobie przywłaszczać kompetencje rzeczywistego redaktora i wydawcy⁹. Bujak opiera się na relacji zawartej w opublikowanym w „Pogoni” artykule *Od wydawcy* (1882, nr 11, s. 1—2), zaś B. Jaśkiewicz na artykule *To i owo*, sygnowanym pseudonimem „Ławeczka” [K. Włodarski], opublikowanym na łamach pisma „Orzeł” (1882, nr 1, s. 9). W rezultacie B. Jaśkiewicz stwierdza: „Włodarski został redaktorem i wkrótce zebrał współpracowników i prenumeratorów”, zaś J. Bujak pisze: „Faktem jest natomiast, że Józef Pisz zgromadził wokół siebie kilkunastoosobowy komitet redakcyjny [...] i przy jego pomocy przez wiele lat kierował pismem”. Aniela Piszowa, wdowa po Józefie Pisz, nie była tak jednoznaczna, kiedy w 1930 r. wyznawała: „Przez parę pierwszych miesięcy, nim zdołano załatwić wszystkie formalności urzędowe, podpisywał tygodnik K. Włodarski, później dopiero właściwy wydawca i redaktor Józef Pisz”¹⁰. Nie czują się kompetentny do rozstrzygnięcia tej złożonej kwestii, ale ostatnim numerem „Pogoni” podpisywanym przez Włodarskiego był nr 9 z 1882 r., kiedy to m.in. w wyniku nieporozumień między Piszem a Włodarskim doszło do odejścia Włodarskiego, który z dniem 15 czerwca 1882 r. założył własny dwutygodnik pt. „Orzeł”. O tytule tym wspomina Stanisław Potępa, nie łącząc jednak z nim wymienionych w innym miejscu jednodniówek (nazywa je „ulotnymi pisemkami”): „Puchacz” (15 VIII 1884) i „Sokół Tarnowski” (10 I 1885), wydanych przez K. Włodarskiego jako próby kontynuacji czy też wznowienia „Orla” (ukazywał się do końca 1883).

W sumie w całym artykule S. Potępa wymienia 47 tytułów prasowych, w tym kilka nie uwzględnionych przez A. Garlicką w jej *Spisie tytułów prasy polskiej 1865—1918* (np. „Poradnik Językowy” 1903—1908; „Gazeta Poniedziałkowa” 1911; „Przegląd Tygodniowy” 1888; „Gaduła spod Góry Marcina” 1865). Pomiął natomiast kilka odnotowanych tytułów, takich np. jak „Biuletyn Zdrowia” (1873), „Druh” (1881), „Przewodnik Ogrodowy” (1909—1911), „Sęp” (1889), „Dziennik Urzędowy C. K. Starostwa w Tarnowie” (1897—1899), „Dziennik Rozporządzeń C. K. Dyrekcji Poczty i Telegrafów” (1911—1918), „Głos Żydowski” (1908), „Kujmy broń” (1914). Wszystko to potwierdza opinię Andrzeja Notkowskiego, który w swej książce *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej 1918—1939* (Warszawa 1982) stwierdził, że Tarnów ze swoimi 53 tytułami w okresie zaborów należał do największych prowincjonalnych ośrodków wydawniczych w zaborze austriackim: zajmował drugie miejsce po Cieszynie, w którym wydawano 62 tytuły pism (s. 32).

Nie wszystkie wymienione przez S. Potępę tytuły periodyków opatrzone zostały trafnymi informacjami. Tak np. podaje on, że pismo wyznaniowe „Dwutygodnik Katechetyczny” wychodziło z przerwami i miało kontynuację — „Lud Katolicki” (1913—1921)¹¹, zapominając dodać, że „Dwutygodnik Katechetyczny” ukazywał się w latach 1897—1899, zaś jego kontynuację stanowił „Dwutygodnik Katechetyczny i Duszpasterski” w latach 1900—1913. Czas ukazywania się „Gospodarza” autor określił na lata 1901 do 1914. Ściślej rzecz biorąc, wychodził on w latach 1911—1912, a poprzedzony był ukazującym się w 1901—1910 „Głosem Rolniczym”, którego był kontynuacją.

Rozprawa Marka Białoty ma charakter bardziej rekonesansu niż syntezy typu monograficznego. Autor podjął udaną próbę ustalenia możliwie pełnego wykazu tytułów prasowych Tarnowa w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Dokonał

⁹ Bujak, *op. cit.*, s. 59.

¹⁰ Piszowa, *op. cit.*, s. 159.

¹¹ Wg M. Białoty „Lud Katolicki” wychodził w l. 1913—1934.

także poprawnej wstępnej ich typologii pod względem treści materiału prasowego oraz ideologii społecznych i politycznych. Wyodrębnił prasę społeczno-polityczną, społeczno-kulturalną, młodzieżową (a w jej obrębie: czasopisma szkolne, czasopisma świeckich i religijnych organizacji młodzieżowych), prasę religijną i specjalistyczną; odnotował też jednodniówki organizacji społecznych i politycznych, młodzieżowych (harcerskich i szkolnych), jednodniówki satyryczne. Przy opisach bibliograficznych zastosował skrócony opis bibliograficzny.

Wśród zestawionych tytułów najliczniej reprezentowana jest grupa czasopism społeczno-politycznych (21 tytułów), prasa młodzieżowa (13), prasa społeczno-kulturalna (7). Czasopisma religijne i specjalistyczne mają po 5 tytułów. Opisywaną prasę w latach 1918—1939 cechowała różnorodna częstotliwość: najliczniejsze były tygodniki i dwutygodniki, rzadziej ukazywały się miesięczniki, sporadycznie kwartalniki. Tarnów nie miał swojego dziennika; M. Białota stwierdził, że próby wydawania pisma dwa razy w tygodniu kończyły się niepowodzeniem.

Do grupy czasopism Marek Białota zaliczył jednodniówki. Z ogólnej ich liczby 48 najliczniejsze grupy stanowiły jednodniówki satyryczne (19), młodzieżowe (13), organizacji społecznych i politycznych (11).

Tarnów należał do średniej wielkości prowincjonalnych ośrodków wydawniczych. Wydawcami czasopism społeczno-politycznych byli przede wszystkim, zdaniem M. Białoty, ludowcy i socjaliści; projekt nielegalnego pisma komunistycznego w 1929 r., opracowany przez tarnowski komitet KPP, nie został zrealizowany na skutek działań policji i zaplanowany „Głos Komunisty” nie ukazał się. Sądzę, że autor rozprawy przeoczył ważny fakt, a mianowicie, że Tarnów stanowił największy w Polsce południowej prowincjonalny ośrodek prasy kościelnej, kierowany przez miejscową kurię. Tarnowska Kuria Biskupia utworzyła przeciw Stronnictwu Katolicko-Ludowe, którego organem był tygodnik „Lud Katolicki” (1914—1934), pominięty przez M. Białotę w jego zestawieniu bibliograficznym. Czy dlatego, że był drukowany w Krakowie? Tygodnik ten na pewno winien się znaleźć w grupie czasopism społeczno-politycznych jako „poświęcony sprawom ludu polskiego”. Tym bardziej rzecz wydaje się być uzasadniona, że w tej części kraju PSL „Piast” powołał do walki propagandowej ze Stronnictwem Katolicko-Ludowym tygodnik „Lud Polski”, który od 1920 r. osiągnął nakład 1000 egz., a w okresie walki wyborczej w 1928 r. — 10 tys. egz. Dodajmy, że gdy w 1928 r. Stronnictwo Katolicko-Ludowe przystąpiło do BBWR, jego pismo zostało włączone do systemu propagandowego sanacji¹². Kolejni zwierzchnicy diecezji ks. Leon Wałęga i ks. Franciszek Lisowski dbali o rozwój ożywionej akcji wydawniczej, szczególnie przeznaczonej dla młodzieży. Najwcześniej zatem powstały w Tarnowie miesięczniki Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Męskiej i Żeńskiej: „Nasz Głos” (1921; M. Białota nie odnotował tego tytułu), kontynuowany jako miesięcznik „Młody Polak” (1922—czerwiec 1939) o stale zmieniających się podtytułach; „Okólnik dla Patronatów Związku Polskiej Młodzieży Męskiej »Duszpasterz Młodzieży«” (1921—1932; przechodził zmiany tytułu odnotowane przez M. Białotę); „Okólnik do Stowarzyszeń Związku Młodzieży Żeńskiej” (1929—1934), wcześniej ukazujący się jako „Okólnik Stowarzyszeń Żeńskich — »Druhna«” (1927), a później jako „Druhna” (1934—1939). W swoim zestawieniu M. Białota opuścił tygodnik „Wiadomości Parafii Katedralnej” (1937—1939), natomiast dopełnił artykuł Stanisława Potępy informacją, iż od 1956 r. ukazywał się w Tarnowie miesięcznik „Currenda”, będący pismem urzędowym tarnowskiej Kurii Diecezjalnej.

Sporo miejsca poświęcił autor rozprawy prasie młodzieżowej, gromadząc wiele materiału rzeczowego, dotąd właściwie nie znanego. Jego ustalenia — podobnie jak

¹² A. Notkowski, *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej (1918—1939)*, Warszawa 1982, s. 390.

w odniesieniu do innych grup czasopism — znacznie wzbogacają dotychczasowe studia przyczynkarskie. Do tego interesującego materiału mógłbym dorzucić pominięte czasopismo harcerskie pt. „Fala Morska”, wydawane przez I Drużynę Żeglarską im. S. Czarnieckiego w 1935 r. Wiadomo, że ukazały się dwa numery. W tym samym roku pojawił się „Zawiszak”. Może też warto uzupełnić informacje M. Białoty o miesięczniku „Czuwaj”, którego pierwszy numer wyszedł w kwietniu 1919. Jego kontynuacją od 1921 r. było czasopismo „Światowid”. W grupie czasopism szkolnych zabrakło też pisemka pt. „Młodzież Sobie”, które ukazało się w styczniu 1918 r., a redagowane było przez harcerzy: Jana Ozimka, Jerzego Brauna i Adama Ciołkosza.

Owe drobne potknięcia nie umniejszają wartości rozprawy Marka Białoty, która stanowi cenny przyczynek do dziejów prasy prowincjonalnej.

Na zakończenie chciałbym podkreślić wagę omawianej monografii Tarnowa i regionu tarnowskiego. O jej wartości świadczą znumdne analizy archiwalne, szeroka erudycja autorów poszczególnych rozpraw, wyrażające się wykorzystaniem bogatej literatury przedmiotu, a także analizą treści zachowanych egzemplarzy prasy tarnowskiej. Żal tylko, że to dzieło napisane z dużym znanstwem przedmiotu ma niewielki nakład 3000 + 250 egz. i zbyt wysoką cenę (700 zł). Redaktorem tomu, a także Krajowej Agencji Wydawniczej w Rzeszowie należą się wyrazy uznania za stronę redakcyjną książki. Niewątpliwie przyczynił się do tego waleśnie Urząd Miejski w Tarnowie, finansując wydawnictwo i przeznaczając nań papier.

Jerzy Jarowiecki

Andrzej Paczkowski, *Prasa codzienna Warszawy w latach 1918—1939*, Warszawa 1983, ss. 343 + il.

Państwowy Instytut Wydawniczy w swej znanej już „Bibliotece Syrenki” przybliża nam wciąż nowe zagadnienia z dziejów — jak przystało na tytuł serii — syreniego grodu. Ostatnie określenie, jak wiadomo, zostało wprowadzone w powszechny obieg przez warszawską prasę, nic więc dziwnego, że w planach wydawniczych wyżej wspomnianej oficyny przyszła wreszcie kolej na zaprezentowanie tej, bez której pejzaż zarówno polityczny, jak i kulturalny Warszawy jest nie do pomyślenia. Inicjatywa ta zaowocowała nową pracą Andrzeja Paczkowskiego *Prasa codzienna Warszawy w latach 1918—1939*.

Autor, znany historyk prasy, był w pełni przygotowany do podjęcia takiego tematu. Oddana trzy lata wcześniej do rąk czytelników jego *Prasa polska w latach 1918—1939*, wcześniej funkcjonująca w środowisku historycznym w postaci makiety, ujawniła ogromną wiedzę i świetną orientację autora w badanej przez niego problematyce. Przy pisaniu nowej rozprawy przed autorem stanęły pewne dylematy. O dwu z nich wypada tu wspomnieć. Pierwsze pytanie, jakiego nie ukrywa Paczkowski przed czytelnikami, dotyczyło zasadności wydzielania prasy warszawskiej z całości polskiej działalności prasowo-wydawniczej okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Ukazanie się samej książki stanowi już właściwie pozytywną odpowiedź na to pytanie, ale autor nie omieszkał ujawnić też na kartach swej pracy powodów, które skłoniły go do jej napisania. Za naturalne uznał bowiem kontynuowanie podjętego już wcześniej przez badaczy wątku, jakim była historia prasy warszawskiej